

Pitkät kalsarit vallan suhteissa

■ PIA LIVIA HEKANAHO

Bo Lönnqvist: *Vaatteiden valtapeli. Näkymättömän kulttuurianatomia*. Suomenkos Kaisa Haatanen. Schildts 2008.

Jyväskylän yliopiston etnologian emeritusprofessorin Bo Lönnqvistin tutkimuksellisen kiinnostuksen kohteisiin ovat jo pitkään kuuluneet yllätykselliset aiheet leivoksista pukeutumiseen ja miesten alusvaatteisiin. Itse asiassa hän aloittikin akateemisen uransa tutkimalla kansallispukuja – vaatteita kansankulttuurin ja kansallisuusideologioiden leikkauspisteessä. Eläkkeelle jäätyään tunnustettu tutkimuksen popularisoija ja luennoitsijavirtuosi Lönnqvist on palannut vaatekulttuurin tutkimuksen pariin. Tuoreessa teoksessaan *Vaatteiden valtapeli. Näkymättömän kulttuurianatomia* Lönnqvist lähestyy vaatepukeutumisen ja pukeutumisen kulttuurisia merkityksiä tuoreesta näkökulmasta. Hänen tutkimusotteensa ei edusta perinteistä kulttuuri- tai tyylihistoriallista lähestymistapaa, vaan hän lähestyy yhtä lailla näkyvää kuin näkymätöntä vaatepukeutumisen rakentumisen näkökulmasta. Vaatekulttuuria ja sen historiaa tarkastellen Lönnqvist analysoi elettyä todellisuuttamme foucault’laisena valtasuhteiden kenttänä, jossa näkyvän ja näkymättömän vallan väliset suhteet jatkuvasti rakentuvat, purkautuvat ja jäsentyvät uudelleen.

Foucault’lainen genealoginen, valta-analyttinen lähestymistapa limittyy teoksessa sosiaaliantropo-

logi Abner Cohenin ajatuksiin poliittisen ja symbolisen vallan rinnakkaisuudesta kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Muodollisen vallan rinnalla on siten aina myös näkymättömien valtasuhteiden kokonaisuus, jossa eleiden, tapojen, riittien, seremonioiden tai vaikkapa muodin ja pukeutumisen mahdollisesti ilmentämä symbolisen vallan ulottuvuus. Lönnqvist analysoi oivaltavasti ja inspiroiden kysymystä, millä tavalla ruumiin pukemisen ja paljastamisen käytännöt – jotka tuntuvat meistä yhtäältä tutuilta, toisaalta vierailta – vaikuttavat valtasuhteisiin niitä tuottaen ja ylläpitäen.

Näkyvän ja näkymättömän vallan dialektiikka hahmottaa kolmeen pääjaksoon jakautuvaa teosta. Vaatepukeutumista tarkastellaan suhteessa vallan ja vastavallan käsitteisiin. Tätä suhdetta problematisoidaan kunnian ja kunniaattomuuden sekä vaatepukeutumisen ja alastomuuden käsitteiden kautta. Teoksen päättää luku ”Näkymättömän mentaalinen topografia”. Otsikko tuo erinomaisesti esiin olennaisen Lönnqvistin lähestymistavasta: vallan prosessit ovat läsnä kaikkialla, ja vaatepukeutumisen, riisumisen ja tulkittamisen akteissa näkyvä ja näkymätön valta tulee mitä konkreettisemmin meistä jokaisen iholle. Vallan ja vaatteiden suhteita analysoiva kokonaisuus lähtee liikkeelle mahdollisimman julkisesta ja ritualisoidusta pukeutumistilanteesta: vallanpitäjän kruunajaisista, jossa siinäkin pukemisen ja riisumisen dialektiikka näkyy voimakkaana. Esseiden aihepiiri laajenee jouhevasti kattamaan myös nykymainonnan, viime vuosikymmenien unisex-muodin sekä muodin ja taiteen yllättävät rajankäynnit.

Kultaa housuissa

Erityisen kiinnostavaa *Vaatteiden valtapelissä* on sen keskittyminen kahteen alueeseen, jotka ovat jääneet varsin vähälle tarkastelulle tähänastisessa vaatteiden ja muodin historian tutkimuksessa. Kauneuden ja muodin historiaa tutkittaessa etualalla ovat yleensä olleet alusvaatteiden sijasta näkyvä vaatepukeutus sekä naisten kauneudelle ja kauneudenhoidolle annetut merkitykset. Esimerkiksi kulttuurihistorioitsija Anu Korhonen käsittelee naiskauneuden historiaa teoksessaan *Silmän ilot* (2005). Vastavasti teoksessaan *Lihaan leikattu kauneus* (2008) kulttuuriantropologi Taina Kinnunen tarkastelee kosmeettiselle kirurgialle annettuja merkityksiä. *Vaatteiden valtapelissä* kysymystä vaatteiden roolista symbolisessa vallankäytössä tarkastellaan monitahoisesti – siperialaisen šamaanin rituaalipuvusta Jeeskukseen ja paperinukkeihin, mutta erityisesti pohdinta miesten alusvaatteiden historiasta kulkee punaisena lankana kautta teoksen.

Puhuminen mieskauneudesta tai -komeudesta on huomattavan tuore aluevaltaus, kun tutkimuskohteena on esimerkiksi sukupuolihistoria tai esteettisten arvostusten genealogia. *Vaatteiden valtapelissä* huomio kiinnitetäänkin erityisesti miesten pukeutumiseen ja siihen liittyviin normeihin. Lönnqvist tarkentaa etnologin katseensa näkyvän ja näkymättömän, häpeän ja kunniallisuuden rajapintaan tutkimalla erityisesti (miehisten) alusvaatteiden historiaa ja merkityksellistymistä. Muotiin ja naisten vaatepukeutumiseen kohdistunut tutkimus ei ole kaihtanut kysymystä alusvaateistakaan, mutta miesten alusvaatteet ovat tähän

Bo Lönnqvistin teos *Vaatteiden valtapeli tarkastelee ihmisen materialisoinnista ja manipuloinnin käytäntöjä*. Kuva: Schildts Förlags Ab.

saakka jääneet pahasti katveeseen. Nimenomaan kalsarit ovat vaatekappale vailla historiaa. Näihin ”nimettömiin” fokuisoimalla Lönnqvist tuo keskusteluun paljon uutta sekä vaatteiden ja vallan suhteista, maskuliinisuuden rakentumisen genealogiasta sekä luokan ja statuksen eronteista.

Kyseessä ei siis ole somilla kuvilla koristeltu kahvipöytäkirja muodin hullutuksista, vaan näkökulmaltaan tuoretta ja kiitettävän eläväisesti kirjoitettua tutkimusta vallan ja vaatetuksen mutkikkaista suhteista.

Erinomaisesti valittu kuvitus ei ole tässä teoksessa kuorutusta vaan olennainen osa informaatiota, joka rikastaa olennaisesti esseiden muodostamaa kokonaisuutta. Jo teoksen kansikuva on poikkeuksellisen osuva. Kanteen on

valittu Ilja Mashkovin maalaus *Omakuva ja Pjotr Kontshalovskin muotokuva* vuodelta 1910. Kuvassa kaksi intellektuelia esitetään uudessa valossa: musisointiin ja voimaharjoitteluun paneutuneet lihaksikkaat nuoret miehet istuvat hienostuneessa salongissa yllään ainoastaan hyvin istuvat alushousut. Vaikea keksiä parempaa tapaa nostaa huomion keskipisteeseen tragikoomista hetkeä, jota teoksen esseetkin kartoittavat: terävän älyn ja alastoman ruumiin; näkyyden ja näkymättömyyden sekä vallan ja alastomuuden leikkauspisteet täynnä ironiaa.

Vaatteiden valtapeli on nautittavaa ja älyllisesti virikkeellistä luettavaa, jonka lennokkaista esseistä rakentuu monisärmäinen ja samalla teoreettisesti yhtenäinen koko-

naisuus ”ihmisen materialisoinnista ja manipuloinnista” käytäntöihin, kuten Lönnqvist itse hankkeensa kiteyttää. Teoksen suomentanut Kaisa Haatanen on tehnyt mainiota työtä: lukija ei ajattele lukevansa käännöstä vaan ylipäätään nautittavan sujuvaa ja eloisaa tekstiä. Näkökulmiltaan tuore, sukupuolen ja vallan kytköksiä vivahteikkaasti avaava teos avaa uusia linjoja myös tulevalle tutkimukselle esimerkiksi juuri fokuisoimalla miesten muotiin sekä yleensä tutkijoidenkin työssä näkymättömiksi ja nimettömiksi jääviin alusvaatteisiin.

Kirjallisuus

Kinnunen, Taina. *Lihaan leikattu kauneus. Kosmeettisen kirurgian ruumiillistuneet merkitykset*. Helsinki: Gaudeamus, 2008.

Anu Korhonen. *Silmän ilot. Kauneuden kulttuurihistoriaa uuden ajan alussa*. Jyväskylä: Atena, 2005.

Kirjoittaja on filosofian tohtori, joka hän toimii tutkijana ja tuntiopettajana Helsingin yliopistossa.

hekanaho@cc.helsinki.fi